

ΑΓΓΛΙΚΗ ΓΕΩΡΓΙΑ.

Αον.

Περὶ καταστάσεως τῆς καλλιεργείας
ἐν Ἀγγλίᾳ.

Μία τῶν σπουδαιότερων αἰτιῶν, εἰς τὴν ὁποίαν γενικῶς ἀποδίδουσι τὴν γεωργικὴν εὐτυχίαν τῆς Ἀγγλίας, εἶναι ἡ μεγάλη καλλιέργεια. Ἡ αἰτία αὕτη, ὥς καὶ ἡ μεγάλη ιδιοκτησία, ἔχει καί ποίαν πραγματικότητα· ἀλλὰ καὶ ἐνταῦθα ἀνακαλύπτεται μεγάλη ὑπερβολὴ εἰς τὰς ἐκφράσεις.

Τὸ Βρεττανικὸν ἔδαφος δὲν διαιρεῖται μόνον εἰς μεγάλας μισθουμένας ἀγροικίας, ὥς οὔτε ἀπαρτίζεται μόνον ἀπὸ μεγάλας ιδιοκτησίας. Εὐρίσκονται ἐκεῖ ἀναμφιβόλως μέγιστοι ἐκμισθώσεις, ὅσαι καὶ μέγιστοι ιδιοκτησίαι, ἀλλ' αὗται δὲ ἀποτελοῦσι τὴν πλειονότητα τῶν μισθουμένων ἀγροικιῶν· ἀπαντὰ τις ἐν Ἀγγλίᾳ συγχρόνως ἄπειρον πλῆθος μετρίας ἐκτάσεως ἀγροικιῶν, αἵτινες ἤθελον θεωρηθῇ τοιαῦται καὶ ἐν αὐτῇ τῇ Γαλλίᾳ· ὁ δὲ ἀριθμὸς τῶν μικρῶν ἐκμισθωτῶν ὑπερβαίνει πολὺ τὸν τῶν μικρῶν ιδιοκτητῶν· ἀριθμοῦνται εἰς 200,000 περίπου οἱ ἐκμισθωταὶ εἰς μόνην τὴν ἰδίως Ἀγγλίαν, τοῦθ' ὅπερ δίδει εἰς ἐκάστην ἀγροικίαν 600 περίπου στρέμματα, συμπεριλαμβανομένων εἰς ταῦτα καὶ τῶν χέρσων γαιῶν.

Εἰς διάφορα μέρη, ὥς εἰς τὰ ὄροπέδια τοῦ Βίλτς, τοῦ Δορσέτ, τοῦ Λινκόλν καὶ τῆς Γόρκης, μισθούμεναι ἀγροικίαι ἐκτάσεως πολλῶν χιλιάδων στρεμμάτων δὲν εἶναι σπάνιαι· ἀλλ' εἰς ἄλλα μέρη, ὥς εἰς τὰς βιομηχανικὰς ἐπαρχίας ἐν γένει, ἀγροικίαι 100—120 στρεμμάτων εἰσὶν αἱ κοινότεραι. Ἐν τῇ κομητείᾳ τοῦ Σιέστερ, εὐρίσκονται πολλαὶ ἀγροικίαι μικρότεραι τῶν 40 στρεμμάτων. Ἐκ τῶν 200,000 ἐκμισθωτῶν, τὸ ἥμισυ καλλιεργοῦσι τὰς μισθουμένας γαίας διὰ τῶν βραχιόνων αὐτῶν καὶ τῶν οἰκογενειῶν των. Ἐν Σκωτίᾳ ὁ ἀριθμὸς τῶν ἐκμισθωτῶν ὑπερβαίνει τὰς 50,000, ἐν δὲ τῇ Ἱρλανδίᾳ ἀναβαίνει εἰς 60,000.

ἔχομεν καὶ ἡμεῖς ἐν Γαλλίᾳ τὸ ισότιμον τῆς Ἰρλανδίας ἐν τοῖς πέντε ἢ ἑξῆς ἑκατομμυρίοις τῶν μικρῶν ἐκμισθωτῶν καλλι-εργούντων γαίας κατωτέρας τῶν 70—80 στρεμμάτων, ἔχομεν δ' ἐπίσης καὶ τὸ τῆς Ἀγγλίας ισότιμον εἰς τὰς τετρακοσίας ἢ πεντακοσίας χιλιάδας ἐκμισθωτῶν ἐχόντων ἐκτάσεις κατὰ μέσον ὅρον 500—600 στρεμμάτων ἀγροικίαι πολλῶν χιλιάδων στρεμμάτων δὲν εἶναι καὶ παρ' ἡμῖν ὅλως ἄγνωστοι. Εὐρίσκονται ὀνομαστὶ εἰς τὰ πέριξ τῶν Παρισίων, καὶ παρουσιάζουσι τὸ ὠραιότερον καὶ ἐντελέστερον ὑπόδειγμα τῆς μεγάλης καλλιεργείας. Μᾶς λείπουσιν ἀναμφιβόλως τὰ ἀπέραντα ἐκεῖνα κτήματα τὰ ὅποια, καὶ ἐν αὐτῇ τῇ Ἀγγλίᾳ ὀλίγα ὄντα τὸν ἀριθμὸν, ἀπαντῶνται μόνον εἰς τὰς ἀγρονωτέρας χώρας, ὡς εἰς τὰς ἐρήμους τῆς Ὀρεινῆς Σκωτίας, ἢ εἰς τὰ μεσημβρινὰ ὁροπέδια τὰ ἐκ κρητίδος γῆς συνιστάμενα, τὰ ὅποια εἶναι πρόσφορα μόνον διὰ τὰς βοσκὰς τῶν προβάτων. Ἡ ἀγγλικὴ λοιπὸν γεωργία εἶναι ὑπερτέρα τῆς γαλλικῆς οὐχὶ κυρίως ὡς ἐκ τῆς μεγαλητέρας ἐκτάσεως τῶν κτημάτων. Ἡ σύγκρισις μεταξὺ τῶν δύο κρατῶν εἶναι πλησιεσττέρα κατὰ τὴν σχέσιν ταύτην μᾶλλον ἢ κατ' ἐκείνην τῆς ιδιοκτησίας.

Ἡ ἀληθὴς ὑπεροχὴ τῆς γεωργικῆς καταστάσεως τῆς Μεγάλης Βρεττανίας (καθόσον ἡ Ἰρλανδία ἀπαιτεῖ νὰ ἐξετασθῇ χωριστά), ἐμφαίνεται διὰ τῶν ἐξῆς δύο κυριωτέρων σημείων· 1) διὰ τῆς σχεδὸν γενικῆς χρήσεως τῶν τακτικῶν ἐκμισθώσεων, αἵτινες ἀποκαθιστῶσι τὴν γεωργίαν εἰδικὴν βιομηχανίαν καὶ 2) διὰ τῆς ποσότητος τοῦ κεφαλαίου, τὸ ὅποιον κατέχοντες οἱ ἐκμισθωταὶ δὲν φοβοῦνται νὰ δαπανήσωσιν εἰς τὴν γεωργίαν.

Τὰ πλεονεκτήματα τοῦ τοιούτου συστήματος τῶν ἐκμισθώσεων ὡς πρὸς τὰ παρ' ἡμῖν ἐν χρήσει μέσα τῆς ἐκμεταλλεύσεως τοῦ ἐδάφους, καὶ μάλιστα ὡς πρὸς τὸ γνωστὸν εἶδος τῆς ἐτησίου ἐνοικιάσεως τῶν γαιῶν εἶναι ἐπαισθητὸν εἰς τὰ μέρη τῆς Γαλλίας ἐνθα εἰσήχθη καὶ εἶναι ἐν χρήσει καὶ τὸ εἶδος τοῦτο τῆς ἐκμισθώσεως. Τοῦτο δὲ εἶναι ἡ μεγάλη ἀρχὴ τοῦ καταμερισμοῦ τῆς ἐργασίας ἐφαρμοζομένη εἰς τὴν γεωργίαν· κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον μορφώνεται ἰδίᾳ κλάσις ἀνθρώπων ἀφοσιωμένων ἐξ ἀπαλῶν ὀνύχων εἰς τὴν τέχνην τῆς καλλιεργείας τῶν ἀγρῶν καὶ καθιερούντων τὴν ζωὴν των ὁλόκληρον εἰς αὐτήν. Οἱ ἀνθρωποὶ οὗτοι δὲν εἶναι καθ'αυτὸ ἐργάται, ἀλλ' εὐπορώτεροι τούτων, μᾶλλον φωτισμένοι, καὶ φέρουσι τὸ βᾶρος μεγαλητέρας εὐθύνης. Δι' αὐτοὺς ἡ γεωργία εἶναι βιομηχανία ὑποκειμένη

εἰς τὰς περιπετείας τοῦ κέρδους ἢ τῆς ζημίας καὶ ἐὰν αἱ πιθανότητες τῆς ζημίας παρουσιάζωνται ὀρεκτὰ μεγάλαι ὥστε νὰ κρατῶσιν ἄγρυπνον ὅλην τὴν προσοχὴν των, αἱ τοῦ κέρδους ἀρκοῦσιν ὡσαύτως ὅπως διεγείρῳσιν εἰς αὐτοὺς τὴν μετὰ τῶν ἀμιλλαν. Ἡ Ἀγγλία εἶναι πλήρης περιουσιῶν ἀποκτηθεισῶν διὰ τῆς γεωργίας· τὰ παραδείγματα τούτων ἀποκαλιστῶσιν ἐκεῖ τὸ στάδιον τῆς γεωργίας ἐν τῶν μᾶλλον ἐπιζητήτων, ὅχι μόνον διὰ τὸ κέρδος, ἀλλὰ καὶ διότι ἡ γεωργία εἶναι συγχρόνως ἐν τῶν εὐarestωτέρων, ἐντιμωτέρων καὶ ὑγιεινότερων σταδίων, διὰ τε τὸ σῶμα καὶ διὰ τὸ πνεῦμα τοῦ ἀνθρώπου.

Οἱ ἀποκλειστικοὶ θιασῶται τῆς μεγάλης ιδιοκτησίας διέσχυρίσθησαν ὅτι ἡ μεγάλη ιδιοκτησία ὑπῆρξεν ἡ ἀπαρσιστική αἰτία τῶν μακροχρονίων ἐκμισθώσεων· τοῦτο εἶναι ἀπάτη. Ἡ τοιαύτη ἐκμίσθωσις δὲν εὐρίσκεται παντοῦ ὅπου εἶναι ἡ μεγάλη ιδιοκτησία, ἐκ τοῦ ἐναντίου ἀπαντᾶται αὕτη ὅπου δὲν εἶναι μεγάλη ιδιοκτησία. Ἐν Ῥωσσίᾳ, ἐν Ἰσπανίᾳ, ἐν Οὐγγαρίᾳ, ὑπάρχουσι μεγάλοι ιδιοκτῆται οἵτινες ἔχουσιν ἐνοικιαστὰς χωρικοὺς ἐν ἀγγαρίᾳ καὶ οὐδόλως ἐκμισθωτάς. Ἐν Γαλλίᾳ, εἰς τοὺς πέριξ τῶν Παρισίων νομοὺς, ἐπικρατεῖ ἡ μεσαία ιδιοκτησία, καὶ ἐν τούτοις εὐρίσκονται ἐκεῖ ἐκμισθωταί· ἡ ἐκμίσθωσις συμβιβάζεται βεβαίως καλῆτερα μὲ τὴν μεγάλην ιδιοκτησίαν πρὸς μὲ οἰανδήποτε ἄλλην, ἀλλ' εἶναι δυνατὴ μ' ὅλα τὰ εἶδη τῶν ιδιοκτησιῶν καὶ μ' αὐτὴν τὴν μικράν.

Λέγουσιν ὅτι εἶναι ἀναγκαῖα μακρὰ προθεσμία ὅπως εὐτυχὴς ἡ ἐκμίσθωσις καὶ ὅτι μόνη ἡ μεγάλη ιδιοκτησία δύναται νὰ παραχωρήσῃ τοιαύτας προθεσμίας· καὶ τοῦτο εἶναι ἀπάτη. Ἡ μακρὰ προθεσμία ἀποβαίνει βεβαίως ὠφέλιμος, ἀλλὰ δὲν εἶναι καὶ πάντοτε ἀπολύτως ἀναγκαῖα. Ἐν Ἀγγλίᾳ εἶναι σχεδὸν ἄγνωστος, ἢ κάλλιον εἰπεῖν, συμβαίνει πολλάκις νὰ μὴ ὑπάρχῃ οὐδόλως συμπερωνημένη προθεσμία. Τὰ τρία τέταρτα τῶν ἐκμισθώσεων γίνονται, ὡς τὰς ὀνομάζουσιν ἐκεῖ, at will κατὰ βούλησιν, δηλ. ἀμρότερα τὰ μέρη δύνανται νὰ παραιτηθῶσι τῆς ἐκμισθώσεως εἰδοποιοῦντες ὁ εἰς τὸν ἕτερον πρὸ ἑξ μηνῶν. Δὲν λέγω ὅτι τοῦτο εἶναι τὸ καλῆτερον συμβόλαιον, γνωρίζω ὅτι δὲν εἶναι κατορθωτὸν εἰμὴ εἰς περιστάσεις τινάς, γνωρίζω μάλιστα ὅτι τὴν στιγμὴν ταύτην ὑπάρχει τάσις ἐν Ἀγγλίᾳ ὅπως δίδωσι προθεσμίας καὶ μάλιστα μεγάλας εἰς τὰς ἐκμισθώσεις· ἀλλὰ λέγω τοῦτο, ὅπερ ἐστὶν ἀφιλονέητον, ὅτι δηλ. ἡ ἀγροτική ιδιοκτησία τοῦ τόπου ἐκείνου ἐβελτιώθη δι'

ἐκμισθωτῶν οἵτινες, κατὰ μέγα μέρος, εἶχον ἐκμισθώσεις ἐνιαυσίους μόνον.

Εἶναι ἤδη γνωστὸν τὸ χρηματικὸν κεφάλαιον τὸ ὁποῖον οἱ ἐκμισθωταὶ οὗτοι διαθέτουσιν. Ὑπελόγιζον ἐν Ἀγγλίᾳ, πρὸ τοῦ 1848, εἰς 50 φράγκα κατὰ στρέμμα τὸ ἀναγκαιοῦν εἰς πάντα καλὸν ἐκμισθωτὴν κεφάλαιον. Πολλοὶ ἀναμφιβόλως δὲν εἶχον τόσα, πλὴν ἄλλοι τινες εἶχον περισσότερα· ὅλοι ἐνεργοῦσι προκαταβολὰς εἰς τὴν γῆν μετὰ πλήρους ἐμπιστοσύνης. Εἰς τὸν τόπον τοῦτον, ἐνθα ἡ βιομηχανία καὶ τὸ ἐμπόριον προσκαλοῦν πανταχόθεν τὰ κεφάλαια καὶ τοῖς ὑπὸσχονται λαμπρὰ κέρδη, εὐρίσκεται μολοῦ τοῦτο μέγα ποτὸν κεφαλαίων, τὰ ὅποια προτιμῶσι καλῆτερα νὰ ἐνασχοληθῶσιν εἰς τὴν γεωργίαν. Ἐν ᾧ δὲ οἱ ἡμέτεροι γεωπόνοι κουρεύουσιν, ὥς οἱ ἴδιοι λέγουσι, τὸ ὦν, καὶ θεωροῦσιν ὥς τὸ πρῶτον κέρδος πᾶσαν οἰκονομίαν, ἐν Ἀγγλίᾳ τάνάπαλιν προθυμοποιεῖται ἕκαστος νὰ θέσῃ περισσότερα χρήματα εἰς τὸ ἔδαφος. Ἡ ἐμπιστοσύνη αὕτη ἐξήρτηται ἁπλῶς ἀπὸ τὴν μεγάλην γεωργίαν. Διότι ἰδίως διὰ τῆς μεγάλης γεωργίας ἤρχισαν νὰ γίνωνται αἱ μεγάλαι δαπάναι· αὕτη δίδει καθεκᾶστην τὰ ἐκπληκτικὰ παραδείγματα τοῦ βιομηχανικοῦ πνεύματος ἐφαρμοζομένου εἰς τὴν ἐκμετάλλευσιν τοῦ ἐδάφους· ἢ ἄλλ' ἐπίσης ἢ τε μεσαία καὶ ἢ μικρὰ καλλιέργεια ἔρχονται ἀμέσως κατόπιν· ὁ μικρὸς ἐκμισθωτὴς ὅστις ἔχει χιλιάδας τινὰς φράγκων πατρικὴν κληρονομίαν δὲν διστάζει περισσότερον ἀπὸ τὸν μεγάλον κεφαλαιούχον, ὅστις ἔχει δεκάκις καὶ ἑκατοντάκις περισσότερα, νὰ τὰ ἐμπιστευθῇ εἰς τὴν γεωργίαν· ἀμφότεροι ἐκτίθενται συγχρόνως καὶ πολλάκις ἐπὶ τῇ θάσει μόνης ἐνιαυσίου μισθώσεως, εἰς δαπάνας αὐτίνες ἤθελον φανῇ παρ' ἡμῖν μέγιστοι καὶ τὰς ὁποίας μόνον οἱ ἰδιοκτῆται δύνανται νὰ ἐπιχειρῶσιν ἄλλαχού· ὅταν οἱ ἐκμισθωταὶ ζητῶσι μεγάλας προθεσμίας ἐκμισθώσεων τοῦτο πράττουσιν ὅπως δυνήθωσι νὰ δοθῶσι, μετὰ πλειοτέρας ἀσφαλείας, εἰς τὰς πάντοτε αὐξανούσας δαπάνας ταύτας.

Ἀποδίδουσι γενικῶς εἰς τὴν μεγάλην γεωργίαν τὴν ἀντικατάστασιν τῶν βοῶν διὰ τῶν ἵππων καὶ τῶν βραχιόνων διὰ τῶν μηχανῶν εἰς τὴν καλλιέργειαν τῶν ἀγρῶν. Διὰ τὸν αὐτὸν λόγον αἱ μεγάλαι ἀγοραὶ τῶν παντὸς εἶδους ἀπασμάτων, αἱ δαπάναι διὰ τὴν κατασκευὴν καὶ συντήρησιν τῶν δρόμων καὶ τῶν φραγμῶν, τῶν διὰ τὰς χωροσταθμίσεις ἐργασιῶν, τῶν διὰ τὰς διοικητεῦσεις τῶν ὑδάτων, διὰ τὰς ἀρδεύσεις κλπ. νέα

σύγχυσις. Ἡ ἕξις τῶν τελειοποιημένων μεθόδων, δηλ. ἡ ἔμφρων χρήσις τοῦ κεφαλαίου, εἶναι σημεῖον πλουσίας καὶ πεφωτισμένης μᾶλλον, ἢ μεγάλης γεωργίας. Οἱ τε μικροὶ καὶ οἱ μεσαῖοι ἐκμισθῶνται ἐννοοῦσι τὰ πλεονεκτήματα ταῦτα τοσοῦτον καλῶς ὅσον καὶ οἱ μεγάλοι, εἴτε ἐν Ἀγγλίᾳ εἴτε παντοῦ ἀλλαχοῦ ὅπου ἡ γεωργία εἶναι ὡσαύτως προχωρημένη. Βλέπει τις μόνους τοὺς πτωχοὺς καὶ ἀμαθεῖς καλλιεργητάς νὰ παραγινωρίζωσι τὰς ἀληθείας ταύτας. Ὅθεν, ἐὰν ἡ ἀγγλικὴ γεωργία ᾖ πλουσία, εἶναι οὐχ ἥττον φωτισμένη καὶ ἱκανή.

Οἱ ἄγγλοι ἐκμισθῶνται, καὶ αὐτοὶ οἱ μικρότεροι, ἔχουσι παντὸς εἶδους μέσα ὅπως διατελῶσιν ἐνήμεροι καὶ εἰς τὰς ἐλαχίστας προόδους, αἵτινες γίνονται εἰς τὴν τέχνην τῶν τοποθετοῦσι πολὺ εὐχαρίστως τὰ τέκνα τῶν νὰ μαθητεύωσι παρὰ τοῖς ἐκμισθωταῖς, ὅσοι διακρίνονται διὰ τινος ἰδιαιτέρας ἱκανότητος καὶ δὲν διστάζουσι νὰ πληρῶνωσι διδασκτρα, τὰ ὅποια ἤθελον κάμει τοὺς γάλλους νὰ ὀπισθοχωρῶσι πολὺ μακράν· συγκροτοῦσι συχνὰ συναθροίσεις (meetings), ἐν αἷς κοινοποιοῦσιν ἀλλήλοις τὸ ἀποτέλεσμα τῶν σκέψεων καὶ τῶν πειραμάτων αὐτῶν. Οἱ διαγωνισμοὶ τῶν ζώων καὶ τῶν ἀρότρων, τοὺς ὁποίους ἐν Γαλλίᾳ ἡ Κυβέρνησις εἶναι ὑποχρεωμένη νὰ συσταίῃ δι' ἐξόδων της, ὑπάρχουσι συστημένοι πρὸ πολλῶν ἤδη ἐτῶν εἰς διάφορα μέρη τοῦ Ἡνωμένου Βασιλείου διὰ τῶν ἰδιωτικῶν συνεισφορῶν οἱ μεγαλήτεροι ἄρχοντες, ἀρχῆς γινομένης ἀπὸ τοὺς βασιλικούς πρίγκηπας καὶ ἀπὸ αὐτὸν τὸν σύζυγον τῆς βασιλίσσης τῆς Ἀγγλίας, θεωροῦσι τιμὴν τῶν νὰ προεδρεύωσι τῶν τοιούτων συναγωνισμῶν καὶ γεωργικῶν συνελεύσεων, νὰ λαμβάνωσι μάλιστα αὐτοὶ οἱ ἴδιοι μέρος εἰς τὸν ἀγῶνα καὶ νὰ διαφιλονεικῶσι τὰ βραβεῖα· μέγας ἀριθμὸς εἰδικῶν ἐφημερίδων δημοσιεύουσι τὰς περιγραφὰς αὐτῶν, καὶ αὐταὶ αἱ μεγάλαι πολιτικαὶ καταχωρίζουσιν εἰς τὰς στήλας τῶν μετ' ἐπιμελείας ὅλας τὰς νέας εἰδήσεις ὅσαι δύνανται νὰ ἐνδιαφέρωσι τὴν γεωργίαν, θεωρουμένην ἐκεῖ ὡς τὴν πρώτην τῶν βιομηχανιῶν. Ὅχι ὀλιγώτερον τῆς πτωχείας, καὶ ἡ ἀμάθεια δὲν θεωρεῖται εἰς τὸν τόπον ἐκεῖνον ὡς οὐσιῶδες προσὸν τοῦ γεωργικοῦ ἐπαγγέλματος, ὡς ἀλλαχοῦ ὅπου οἱ πτωχότεροι καὶ ἀμαθέστεροι τῶν κατοίκων μετέρχονται τὴν γεωργίαν.

Ἐκτὸς τῶν τοπικῶν ἐταιριῶν, συστημένων πρὸ πολλοῦ ἤδη εἰς ὅλα τὰ μέρη τῆς Ἀγγλίας, ὑπάρχει ἀπὸ τοῦ 1835, μία κεντρικὴ γεωργικὴ ἐταιρία ἣτις φέρει τὸν τίτλον «Βασιλικὴ

γεωργικὴ ἐταιρία.» Καί τοι οὐδεμίαν λαμβάνει αὕτη συνδρομὴν ἐκ μέρους τῆς Κυβερνήσεως, διαθέτει ὅμως σημαντικὰς ποσότητας προσερχομένας ἐξ ἰδιωτικῶν συνεισφορῶν· σύγκειται δὲ ἐκ μελῶν, ἐξ ὧν τὰ μὲν εἰσι ἰσόβια, τὰ δὲ συνεισφέρουσιν ἐτησίως ποσὸν τι καὶ καλύπτει διὰ τῶν διακλαδώσεών της ὁλόκληρον τὸ βασίλειον. Μεταξὺ τῶν ἰσοβίων μελῶν της ὑπάρχει ὁλόκληρος σχεδὸν ἡ ἀγγλικὴ ἀριστοκρατία καὶ τὸ ἄθος τῶν γαιοκτημόνων (country-gentlemen). Οἱ ἐτήσιοι συνδρομῆται στρατολογοῦνται μεταξὺ τῶν μικρῶν ἰδιοκτητῶν καὶ τῶν ἀπλῶν ἐκμισθωτῶν· ἀριθμεῖ δὲ περίπου 5,000 μέλη διὰ μόνην τὴν ἰδίως Ἀγγλίαν, διότι ἡ Σκωτία καὶ ἡ Ἰρλανδία ἔχουσι τὰς ἰδιαίτερας ἐταιρίας των, τῶν ὁποίων τὰ μέλη εἶναι 1000 περίπου ἰσόβια καὶ 4000 ἐτήσια· τὸ σύνθημα ποσὸν τῆς μὲν ἐτησίας συνδρομῆς εἶναι μία λίρα (25 φρ.), τῶν δὲ ἰσοβίων 10 λίραι (250 φρ.) καὶ ἐκείνων οὓς ὀνομάζουσι διοικητὰς 50 λίραι.

Μὲ τοὺς πόρουςτούτους, αὐξανομένους ὑπὸ τινων ἄλλων προσθέτων, ἡ βασιλικὴ ἐταιρία ἔχει ἐτήσιον εἰσόδημα δέκα χιλιάδων λιρῶν στερλινῶν (250,000 φρ.). Ποιεῖ χρῆσιν αὐτοῦ πρὸς ἐνθάρρυνσιν τῶν προόδων τῆς ἐθνικῆς γεωργίας, ἔχει συνεδριάσεις ἐβδομαδιαίας, ἐν αἷς συζητοῦνται τὰ τρέχοντα γεωργικὰ ζητήματα, δημοσιεύει ἀξιόλογον περιοδικὸν σύγγραμμα, ἐν τῷ ὁποίῳ καταχωρίζονται τὰ ὑπομνήματα ὅσα νομίζει ἄξια δημοσιεύσεως, μισθοδοτεῖ καθηγητὰς διδάσκοντας τὰς εἰς τὴν γεωργίαν ἐφαρμοζομένας ἐπιστήμας, μεταξὺ ἄλλων, ἓνα χημικὸν εἰδικῶς ἐπιφορτισμένον ν' ἀναλύῃ, ὅταν ζητηθῇ, τὰ διάφορα εἶδη τῶν γαιῶν καὶ τῶν λιπασμάτων· ἀνοίγει αὕτη κατ' ἔτος, καὶ οὗτος εἶναι ὁ κυριώτερος σκοπὸς τῆς συστάσεώς της, διαγωνισμὸν τῶν ζώων καὶ τῶν γεωργικῶν μηχανῶν, εἰς ὃν προσκαλεῖ ὁλόκληρον τὴν Ἀγγλίαν. Ἡ ἐταιρία αὕτη δι' ὅλων τούτων τῶν μέσων ἐξασκεῖ ἰσχυράν καὶ ὠφέλιμον ἐπιρροήν.

Ἐν Γαλλίᾳ ἡ γεωργία δὲν εἶναι εἰδικὴ βιομηχανία· ἀριθμοῦνται ἐκεῖ ὀλίγιστοι ἐξ ἐπαγγέλματος ἐκμισθωταί, οἱ δὲ πλεῖστοι τῶν καλλιεργητῶν, εἴτε εἰσὶν ἰδιοκτῆται, εἴτε εἰσὶν ἐκμισθωταί, ἢ ἐνοικιασταί τῶν γαιῶν, ἔχουσι κεφαλαιον ὅλως ἀνεπαρκές. Ἰδοὺ τὸ ἀληθές κακόν. Δύναται τις, μετὰ τινος κατ' ἐπιφάνειαν ὀρθοῦ λόγου, νὰ κατηγορήσῃ τὴν μικράν ἰδιοκτησίαν. Ὅταν παρ' ἡμῖν ὁ καλλιεργητὴς κατέχη μικράν τινα ἔκτασιν γῆς, προτιμᾷ γενικῶς νὰ ᾔῃαι ἰδιοκτῆτης παρὰ νὰ ᾔῃαι ἐκμισθωτής. Τὸ ἐναντίον συμβαίνει ἐν Ἀγγλίᾳ. Ἰπῆρχον ἄλλοτε

πολλοὶ μικροὶ ἰδιοκτῆται εἰς τὸν τόπον ἐκείνον, οἵτινες ἀπῆρ-
τιζον σημαντικὴν κλάσιν ἐν τῇ κοινωνίᾳ· ὠνόμαζον δὲ αὐ-
τοὺς yeomen ὅπως τοὺς διακρίνωσιν ἀπὸ τοὺς ἀγρότας εὐγε-
νεῖς, τοὺς ὁποίους ὠνόμαζον squires. Οἱ yeomen οὗτοι ἐξηλεί-
φθησαν ὀλίγον κατ' ὀλίγον καὶ δὲν πρέπει τις νὰ νομίσῃ ὅτι
διαίᾳ τις ἐπανάστασις κατέστρεψεν αὐτούς· οὗτοι μετασχημα-
τίσθησαν ἐκουσίως καὶ βαθμηδὸν χωρὶς νὰ ᾔῃναι δυνατόν νὰ
προσδιορισθῇ ἀκριβῶς ἡ ἐποχὴ τοῦ μετασχηματισμοῦ τῶν, ἀλλὰ
γνωστὸν εἶναι ὅτι οὗτοι ἐπώλησαν τὰ κτήματά των ἵνα γίνω-
σιν ἐκμισθωταί, διότι εὗρον οὕτω μεγαλῆτερον κέρδος καὶ ἐπει-
δὴ ὅλοι ἐπέτυχαν, τὸ μεγαλῆτερον μέρος τῶν ἐναπομεινάντων
δὲν θέλουσιν ἀργήσει βεβαίως νὰ πράξωσι τὸ αὐτό.

Διατί πολλοὶ τῶν ἐν Γαλλίᾳ μικρῶν ἰδιοκτητῶν δὲν λαμβά-
νουσι τὴν αὐτὴν ἀπόφασιν; Βεβαίως διότι δὲν βλέπουσιν ἄμε-
σον τὸ συμφέρον· καὶ αὐτοὶ οἱ yeomen τῶν ἄγγλων ἀνέμειναν
πολὺν χρόνον πρὶν ἢ ἀποφασίσωσι τὴν πώλησιν τῶν κτημάτων
τῶν. Ὁ μετασχηματισμὸς οὗτος ἔχει ἀνάγκην εὐνοϊκῶν περι-
στάσεων αἵτινες ἀκόμη δὲν ἐπαρουσιάσθησαν ἐν Γαλλίᾳ· καὶ δὲν
ἄρκει νὰ ἐπιθυμῇ τις τὰς γεωργικὰς ἐπαναστάσεις ὅπως τὰς
ἐκτελέσῃ. Ἐν Γαλλίᾳ δὲν εἶναι τόσον τὸ μακροχρόνιον τῶν ἐκ-
μισθώσεων ὅπερ ἐπιθυμοῦσιν, ὅσον τὸ κεφάλαιον τῶν ἐκμεταλ-
λεύσεων. Ἡ ὑπεροχὴ τοῦ συστήματος τῆς ἐκμισθώσεως εἶναι
ἐπαίσθητὴ μόνον ἐν τῇ περιπτώσει καθ' ἣν οἱ ἰδιοκτῆται, οἵ-
τινες καλλιεργοῦσι μόνοι τὰ κτήματά των, δὲν ἔχουσι κεφά-
λαια ἄρκετά. Εἰς τόπους, ἐν οἷς ἡ γεωργία εἶναι ἐπάγγελμα διὰ
τοὺς ἰδιοκτῆτας καὶ ὅπου οὗτοι κατέχουσι πᾶν ὅ,τι τοῖς ἀναγ-
καιοῖ, ἡ ἐπενέργειά των δὲν εἶναι κατωτέρα τῆς τῶν ἐκμισθω-
τῶν. Ἐχουσιν οὗτοι συμφέρον ἄμεσον, διηνεκές, διαδοχικὸν εἰς
τὴν βελτίωσιν τοῦ ἐδάφους· ἀλλὰ τότε ἔχουσιν ἀνάγκην διπλα-
σίου κεφαλαίου, τὸ ὁποῖον σπανίως ἀπαντᾶται, τὸ μὲν ὡς ἰδιο-
κτῆται, καὶ τὸ ἕτερον ὡς καλλιεργηταί. Ὅταν ὁ διπλοῦς οὗτος
ὅρος ἐκπληροῦται καὶ συνεννοῦται μετὰ τῆς διαδοχικῆς πείρας,
καὶ μετὰ τῆς δραστηριότητος τὴν ὁποίαν διεγείρει τὸ οἰκο-
γενειακὸν πνεῦμα καὶ ἐκεῖνο ὅπερ καλοῦσι δικαίως τὸ δαιμό-
νιον τῆς ἰδιοκτησίας, δὲν ὑπάρχει τρόπος καλλιεργείας ὅστις
δένεται νὰ ἀνταγωνισθῇ πρὸς τοῦτον· συγχρόνως δὲ δὲν ὑπάρ-
χει διὰ τὸ κράτος κλάσις ἀνθρώπων ἠθικωτέρα καὶ σωφρονε-
στέρα, τοῦθ' ὅπερ δὲν εἶναι ἄξιον καταφρονήσεως. Τὸ πᾶν λοι-
πὸν ἐνυπάρχει εἰς τὰς δύο ταύτας λέξεις, κεφάλαιον καὶ ἱκανό-

της. Ἡ μεγάλη γεωργία, χωρὶς ἱκανότητος καὶ κεφαλαίων, ἀξίζει ὀλιγώτερον ἀπὸ τὴν μικρὰν ἔχουσιν καὶ τὰ δύο, καὶ τάνάπαλιν. Ὑπάρχουσι περιστάσεις καθ' ἃς τὸ κεφάλαιον καὶ ἡ ἱκανότης συναπαντῶνται μετὰ τῆς μεγάλης γεωργίας, καὶ ἄλλαι καθ' ἃς συναπαντῶνται ταῦτα μετὰ τῆς μικρᾶς γεωργίας. Αἱ διαφοραὶ αὗται ἀποφασίζουσι περὶ τῆς εὐτυχίας ἢ δυστυχίας τῆς γεωργικῆς ἐπιχειρήσεως.

Θέλει ἔλθαι βεβαίως καιρὸς καθ' ὃν μέγας ἀριθμὸς μικρῶν καὶ μεταίειν ἰδιοκτητῶν γάλλων θέλουσιν ἐννοῆσαι, ὅτι εἶναι συμφερότερον εἰς αὐτοὺς νὰ ἐξέλθωσι κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἦττον τῆς ἰδιοκτησίας διὰ νὰ δοθῶσιν ἀποκλειστικῶς εἰς τὴν καλλιέργειαν. Τὸ εἰς τὴν ἀγορὰν τῆς γῆς διατιθέμενον κεφάλαιον διδῇ τόκον 2 ἢ 3 τοῖς 0/0, ἐν ᾧ τὸ ἐνασχολούμενον εἰς τὴν γεωργίαν δύναται νὰ δώσῃ 8 ἕως 10 0/0 ὅταν γίνηται καλὴ χρῆσις αὐτοῦ, τότε ὁ λογαριασμὸς εἶναι εὐκόλος. Ἐν ἐκείνῃ τῇ ἡμέρᾳ θέλουσιν ἐξαλειφθῇ πλῆθος μικρῶν καὶ μεσαίων ἰδιοκτησιῶν αἵτινες εὐρίσκονται σήμερον ἐν θλιβερᾷ καταστάσει, ἀλλ' ἡ ἐπανάστασις αὕτη δὲν θέλει εἶσθαι ποτὲ γενικὴ, καὶ δὲν εἶναι ὠφέλιμον νὰ γίνη τοιαύτη. Ἡ μικρὰ γεωργία, ὡς καὶ ἡ μικρὰ ἰδιοκτησία, εἶναι μᾶλλον πρόσφοροι πρὸς τὸ ἐθνικὸν τῶν γάλλων πνεῦμα. Ἐπειδὴ τὰ κεφάλαια εἰσὶ μᾶλλον διηρημένα παρ' ἡμῖν ἢ ἐν Ἀγγλίᾳ, εἶναι ἀναγκαῖον αἱ ἐκμεταλλεύσεις νὰ ᾧσι μικρότεραι διὰ νὰ ᾗναι τὸ κεφάλαιον ἀρκετόν. Πολλοὶ τῶν ἡμετέρων ἰδιοκτητῶν ἤθελον προτιμῆσαι μᾶλλον νὰ ὑποδιαίρῃσιν ἔτι τὰς ἰδιοκτησίας τῶν παρὰ ν' ἀποχωρισθῶσιν αὐτῶν ὅλως διόλου καὶ αὐτὸν δὲ τὸν μετασχηματισμὸν, ἐὰν ὑποθέσωμεν πλήρη, πάλιν ὀλίγιστοι τῶν ἰδιοκτητῶν θέλουσι δυνηθῇ νὰ συνάξωσιν ἐκ τῆς πωλήσεως ταύτης ἀρκετὰ χρήματα ὥστε νὰ ἐκμεταλλεύσῃσι προσηκόντως μεγάλην ἀγροικίαν.

Ἡ ἔκτασις τῶν ἀγροικιῶν προσδιορίζεται καὶ ἀπὸ ἄλλας αἰτίας, οἷον ἀπὸ τὴν φύσιν τοῦ ἐδάφους, τοῦ κλήματος καὶ ἀπὸ τὰ εἶδη τῶν ἐπικρατουσῶν καλλιεργειῶν. Ἡ Γαλλία ἔνεκα τῶν αἰτίων τούτων εἶναι προωρισμένη μᾶλλον ἢ ἡ Ἀγγλία νὰ μένῃ ὁ τόπος τῆς μικρᾶς γεωργίας. Πολλὰ ἐκ τῶν ἀγροτικῶν βιομηχανιῶν της ἀπαιτοῦσι μέγαν ἀριθμὸν βραχιόνων καὶ καθιστῶσιν ἀναγκαίαν τὴν διανομὴν τῶν ἐκμεταλλεύσεων. Ὁ μέγας πόρος τῶν βόσκων δὲν εἶναι παρ' ἡμῖν γενικῶς ἐφικτός. Σχεδὸν παντοῦ ἡ γῆ ἐν Γαλλίᾳ δύναται νὰ ᾗ ἀποζημιῶν τὴν ἐργασίαν τῶν ἀνθρωπίνων βραχιόνων καὶ σχεδὸν παντοῦ εἶναι κοινῶς ὠφέ-

λιμον ὥστε νὰ ἀνακινή τὴν γῆν μετὰ δραστηριότητος. Γνωρίζω μέρη τινὰ τῆς Γαλλίας ἔνθα ἡ μικρὰ γεωργία εἶναι ἡ μάστιξ αὐτῶν. Γνωρίζω δὲ ἄλλα ὅπου ἡ μικρὰ γεωργία εἶναι ἀνεκτίμητον καλὸν, τὸ ὁποῖον ἡ μεγάλη δὲν ἡδύνατό ποτε νὰ ἀναπληρώσῃ.

Ἄν τεθῶμεν εἰς τὸ κέντρον τῆς Γαλλίας, εἰς τὰ ὄρη τοῦ Αἰμουζέν, εὐρίσκομεν ἔδαφος πτωχόν, ἐκ γρανίτου, κλίμα βροχερόν καὶ ψυχρόν· τὰ σιτηρὰ δὲν εὐδοκιμοῦσιν ἐκεῖ καὶ μόλις πληρῶνουνσι τὰ ἔξοδα τῆς καλλιιεργείας. Ὅλαι αἱ ἀγροτικαὶ βιομηχανίαι δὲν εἶναι δυναταί. Ἡ σίκαλη εἶναι ἡ ἐπικρατεστέρα, ἀλλὰ καὶ αὕτη δίδει προϊόντα γλίσχρα. Ἀπ' ἐναντίας τὰ χόρτα καὶ αἱ ῥίζαι εὐδοκιμοῦσι θαυμασίως· αἱ ἀρδεύσεις ἀπεκατεσάθησαν εὐκολοὶ διὰ τὴν ἀφθονίαν τῶν πηγῶν, διὰ τὴν γονιμότητα τῶν ὑδάτων καὶ διὰ τὰς κατωφερείας τοῦ ἐδάφους. Ἡ κτηνοτροφία καὶ ἡ πάχυνσις τῶν ζώων διὰ τὸ σφαγεῖον δύνανται νὰ εὐδοκιμήσωσιν ἐκεῖ ἰδιαζόντως. Εἶναι περίπου ὅμοιον μὲ τὸ ἔδαφος καὶ τὸ κλίμα μεγάλου μέρους τῆς Ἀγγλίας. Τὸ πᾶν προσκαλεῖ τὴν μεγάλην γεωργίαν. Δυστυχῶς, ἔνεκα περιστάσεων ὅλως ξένων πρὸς τὸ γεωργικὸν ζήτημα, ἐπικρατεῖ ἐν τῷ τόπῳ ἐκεῖνῳ ἡ μικρὰ γεωργία, ἥτις διὰ τοῦτο εἶναι καὶ ὀλίγον παραγωγικὴ. Τὰ σιτηρὰ ἐξαντλοῦσι τὸ ἔδαφος, τὸ ὁποῖον δὲν δύναται νὰ ἐπανορθώσῃ κόπρος ἀνεπαρκής· ἡ διὰ τῶν χειρῶν ἐργασία εἶναι μεγίστη ὡς πρὸς τὸ ἀποκτῶμενον ἀποτέλεσμα. Τὰ ζῶα κακῶς τρεφόμενα καὶ ἀπηυδισμένα ὅπῃ τὴν ἐργασίαν, οὐδὲν σχεδὸν δίδουσι κέρδος. Τὸ μὲν ἐτήσιον εἰσόδημα τοῦ ἰδιοκτῆτου εἶναι σχεδὸν μηδὲν, τὸ δὲ ἡμερομίσθιον τῶν ἐργατῶν ἀθλίον.

Ἄν δὲ μεταφερθῶμεν εἰς τὸ κέντρον τῆς Γαλλίας, εἰς τὰς παχείας κοιλάδας τῆς Φλάνδρας, εἰς τὰς ὄχθας τοῦ Ῥήνου, τοῦ Γκαρόνα, τῆς Χαράντης (Charante), τοῦ Ῥόνου (Rhône) ἔνθα ἀνευρίσκομεν τὴν μικρὰν γεωργίαν, ὅμως ὅλως διαφορετικὴν, δηλ. ἀρκούντως πλουσίαν καὶ παραγωγικὴν· ὅλαι αἱ μέθοδοι, ὅσαι δύνανται νὰ γονιμοποιήσωσι τὴν γῆν καὶ νὰ πολλαπλασιάσωσι τὰ ἀποτελέσματα τῆς ἐργασίας, εἰσὶ γνωσταί ἐκεῖ ὑπὸ τῶν μικρῶν καλλιεργητῶν καὶ γίνεται χρῆσις αὐτῶν κατάλληλος, οἰαῖδήποτε καὶ ἂν ᾧσιν αἱ προκαταβολαὶ τὰς ὁποίας προϋποθέτουσιν· ὑπὸ τὰς χεῖρας αὐτῶν, κόπροι ἀφθονοὶ, ἀποκτῶμεναι διὰ μεγάλων δαπανῶν, ἀνανεώνουσι καὶ αὐξάνουσιν ἀδιαλείπτως τὴν γονιμότητα τοῦ ἐδάφους, μ' ὅλην τὴν δραστηριότητα τῆς παραγωγῆς. Αἱ φυλαὶ τῶν ζώων εἰσὶν αἱ καλῆτεραι,

καὶ αἱ ἐσοδαὶ λαμπραί. Ἐδῶ μὲν εἶναι ὁ καπνός, τὸ λινάριον, ἡ κόλζα, τὸ ἐρυθρόδανον, τὸ ζαχαροφόρον κοκκινογούλιον, ἀλλὰ-
 χοῦ δὲ ἡ ἄμπελος, ἡ ἐλαία, ἡ δαμασκινέα, ἡ μωρέα, αἵτινες
 ἀπαιτοῦσι λαὸν ὁλόκληρον βιομηχανῶν ἐργατῶν, ὅπως ἐπιδα-
 ψιλεύσωσι τοὺς θησαυροὺς των. Δὲν χρεωστοῦνται ἄρα γε εἰς
 τὴν μικρὰν γεωργίαν τὸ πλεῖστον τῶν κηπουρικῶν προϊόντων,
 τὰ ὅποια ἀποκτιῶνται διὰ δαπανῶν μεγάλων εἰς τὰ περίξ τῶν
 Παρισίων;

Ἰδामεν ἤδη ὅτι, καὶ ἐν αὐτῇ τῇ Ἀγγλίᾳ, ἡ μικρὰ γεωργία
 δὲν ἐγκατέλειψεν ὅλως διόλου τὸ πεδῖον. Τὸ πᾶν ὅμως φαίνε-
 ται ὅτι συντρέχει εἰς τὸ νὰ τὴν προγράψῃ, διότι ὄχι μόνον δὲν
 ἔχει ὡς ἐν Γαλλίᾳ, διὰ βάσιν τὴν μικρὰν ἰδιοκτησίαν καὶ τὴν
 διαίρεσιν τῶν κεφαλαίων, ἀλλ' ἔχει ἐναντίον της καὶ τὰς θεωρίας
 τῶν ἀγρονόμων καὶ τὸ γενικὸν σύστημα τῆς καλλιέργειας. Ἀπὸ
 τῆς ἐποχῆς τοῦ Ἀρθούρου Γιούγκ εἶναι εἰς πτώσιν καὶ αἱ νεώτεραι
 πρόοδοι τῆς ἐθνικῆς γεωργίας ἀπεκτῆθησαν διὰ τῶν ἐναντίων
 ὁδῶν. Ἐν τούτοις ἐπιμένει αὕτη πάντοτε καὶ τὸ πᾶν μᾶς φέρει
 νὰ πιστεύωμεν, ὅτι εἰς τινὰς κτηνοτροφικὰς χώρας τοῦλάχιστον
 θέλει ἐπιμένει πάντοτε. Ἡ τυροποιΐα, π. χ. συμβιβάζεται μετ'
 αὐτῆς ἐντελέστατα, διότι εἶναι βιομηχανία ὅλως οἰκιακή. Ἡ ἐ-
 πιμέλεια 10—12 ἀγελάδων ἀρκεῖ ὅπως ἐνασχολεῖ μετὰ κέρδους
 ὁλόκληρον οἰκογένειαν καλλιεργητῶν, οἵτινες σπανίως λαμβάνου-
 σιν ἀνάγκην συνδρομῆς ξένων χειρῶν. Οὐδὲν εὐαρεστώτερον ὅσον
 τὸ ἐσωτερικὸν τῶν ταπεινῶν τούτων κατοικιῶν, τοσοῦτον κα-
 θαρῶν καὶ καλῶς διατηρουμένων, ἐν αἷς ἀναπνέει ἡ εἰρήνη, ἡ
 ἐργασία καὶ ἡ καλὴ συνειδησις· οἱ γεωργοὶ οὗτοι ἐνασμενίζον-
 ται νὰ φαντάζωνται ὅτι ἐνόςῃ ἐνασχολοῦνται εἰς τὰ ἀγαπη-
 τὰ των ἔργα δὲν ἀπειλοῦνται ὑπὸ κινδύνου ἐνδεΐας καὶ κατα-
 στροφῆς.

Ἡ μεγάλη γεωργία, καὶ ἐν τῇ καλητέρᾳ αὐτῆς ἀναπτύξει,
 ἔχει ὅρια τιθέμενα ὑπὸ τῆς φύσεως τῶν πραγμάτων. Αἱ μέγι-
 σται ἀγγλικαὶ ἀγροικίαι ὑπόκεινται εἰς ἀνεγνωρισμένα ἄτοπα,
 ἐκτὸς μόνον ἐὰν ἔχῃσι πολλὰς βοσκὰς. Ὅταν τὰ σιτηρὰ ἀποτε-
 λῶσι μέρος τῆς ἐκμεταλλεύσεως, αἱ ἀποσάσεις τὰς ὁποίας ἔχουσι
 νὰ διατρέξωσιν οἱ ἄνθρωποι, οἱ ἵπποι καὶ τὰ γεωργικὰ ἐργαλεῖα,
 καὶ μ' ὅλα τὰ τελειοποιημένα τῆς συγκοινωνίας μέσα, ἐφρευθέντα
 εἰς τὰς ἡμέρας μας, ἀποβαίνουσιν ἐπιζήμιοι χρονικῶς καὶ κατὰ
 τὴν δύναμιν. Εἰς μόνος ἀρχηγὸς δὲν δύναται νὰ ἐπιβλέπῃ ὅλα
 συγχρόνως καὶ καλῶς. Εἶδον τοιαῦτα κτήματα, ἀνήκοντα εἰς

μεγάλους ἄρχοντας, καὶ διευθυνόμενα ἀμέσως ὑπὸ τῶν ἐπιστα-
τῶν αὐτῶν· ταῦτα ὀνομάζουσιν ἐκεῖ ἐκμεταλλεύσεις ἀποθεμα-
τικᾶς, αἱ ὁποῖαι ἐκπλήττουν τὴν φαντασίαν διὰ τὴν μεγάλην
ἐκτασίν των, ἀλλ' εἰς τὰς ὁποίας ἡ κλοπὴ ἐξασκεῖται εἰς ὑπερβο-
λικὰς διαστάσεις. Οἱ κάτοχοι τούτων ἔχουσι κληρονομικὴν ὑπε-
ρηφάνειαν εἰς τὸ νὰ διατηρῶσι τὰ γιγαντιαῖα ταῦτα γεωργικὰ
καταστήματα, τὰ ὁποῖα εἰσὶ περιφανῆ μνημεῖα τοῦ πλούτου καὶ
τῆς δυνάμεως· ἀλλ' ἀναμφιβόλως ἤθελον κερδίζειν πολὺ περισ-
σότερα, ἐὰν τὰ διήρουν εἰς μικρότερα κτήματα καὶ τὰ ἔδιδον εἰς
ἀληθεῖς ἐκμισθωτάς.

Ἐὰν ἡ ἀνάγκη τοῦ νὰ μεταχειρίζωνται καθεκάστην κεφά-
λαια σημαντικώτερα εἰς τὴν γεωργίαν, ὅπως ἀνταποκριθῶσι,
διὰ τῆς αὐξήσεως τῆς παραγωγῆς, εἰς τὴν αὐξήσιν τῆς κατανα-
λώσεως, πρέπη νὰ ἐλαττώσῃ τὸν ἀριθμὸν τῶν μικρῶν κτημά-
των, αὐτὴ ἡ ἰδίᾳ ἀνάγκη δὲν θέλει λείψει νὰ ἔχῃ ὡσαύτως ὡς
συνέπειαν καὶ τὸν περιορισμὸν τῆς ἐκτάσεως τῶν μεγάλων.
Ἦρχισαν ἤδη νὰ ὁμιλῶσιν ἐν Ἀγγλίᾳ, ὅτι ἀναγκαιοῦσιν εἰς
πᾶσαν γεωργικὴν ἐκμετάλλευσιν 120 φράγκα κατὰ στρέμμα
καὶ τὸ ποσὸν τοῦτο δὲν εἶναι μέγα, ὡς ἐκ τῶν νέων μεθόδων,
τὰς ὁποίας ἐφευρίσκει καθ' ἡμέραν ἡ πρόοδος τῆς γεωργίας. Ὅθεν
ἐὰν ᾖναι δύσκολον εἰς πολλοὺς καλλιεργητάς, οἵτινες ἐκμεταλ-
λεύουσι μόνοι τὰ κτήματά των, νὰ χορηγῶσιν εὐχερῶς τοσοῦτον
ποσόν, δὲν εἶναι οὐχ ἥττον δύσκολον καὶ ἐν αὐτῇ τῇ Ἀγγλίᾳ, τὸ
νὰ εὕρῃ τις ἐπιχειρηματίας τῆς γεωργίας, οἵτινες νὰ ἔχωσι κε-
φάλαιον πολλῶν ἑκατοντάδων χιλιάδων φράγκων. Εἶναι ἐπο-
μένως πολλὰ πιθανόν, ὅτι συγχρόνως θέλει ἐλαττωθῇ ὁ ἀριθμὸς
τῶν τε μεγάλων καὶ τῶν μικρῶν κτημάτων καὶ ὅτι τὰ με-
σαῖα κτήματα τῶν 500—1000 στρεμμάτων, ἀρκετὰ πολλὰ
ἤδη, θέλουσι πολλαπλασιασθῇ ἐπάπειρον. Ἡ ἐκτασις αὕτη φαί-
νεται τῷ ὄντι ἡ καλῆτέρα διὰ τὸ γενικώτερον παραδεχθὲν εἶ-
δος τῆς γεωργίας, καὶ τοῦτο δὲν εἶναι ἀναμφιβόλως ἡ ἰδίως
λεγομένη μεγάλη γεωργία (1).

(1) Ὁ Σκώτος Γεωργὸς λέγει ὅτι τὸ καλῆτερον εἶδος τῶν
ἀγροικιῶν ἐν Ἀγγλίᾳ εἶναι ἐκεῖνο, ὅπερ ἐφαρμόζεται εἰς ἐκτασιν
1200—1600 στρεμμάτων· γνωρίζω ὅτι τὴν γνώμην ταύτην
παραδέχονται γενικῶς οἱ ἄγγλοι ἀγρονόμοι, ἀλλ' ἐκτὸς ὅτι αὐ-
τὴ δὲν εἶναι ἐναντία τοῦ θέματός μου, διότι τοιαύτη ἐκτασις

Εἶναι πιθανὸν ὅτι καὶ ἐν Γαλλίᾳ μία ἐπανάστασις τοῦ αὐτοῦ εἶδους θέλει λάβει χώραν ὀγλήγωρα ἢ ἀργά, καθόσον θέλει ἀποβῇ δυνατὸν νὰ καθιερωθῇ εἰς τὴν γεωργίαν μεγαλῆτερον ποσὸν κεφαλαίων. Αἱ μικραὶ ἐκμεταλλεύσεις θέλουσιν ἐκλείψει εἰς τὰ μέρη, ἐνθα ὑποτίθεται, ὅτι ἐξ αὐτῆς προέρχεται πτωχεία, καὶ θέλουσι μορφωθῇ νέαι εἰς τὰ μέρη ἐνθα αὗται φέρουσι τὸν πλοῦτον. Καθόλου εἰπεῖν, ἡ μεσαία ἔκτασις παρ' ἡμῖν θέλει εἶσθαι, ἄνευ βλάβης, πολὺ κατωτέρα τοῦ μεσαίου ὅρου τῆς Ἀγγλίας. Εἰς τὸν ὀργανισμόν τῆς γεωργίας, ὡς καὶ εἰς ἐκείνον τῆς ιδιοκτησίας, μετασχηματισμὸς ριζικὸς δὲν πρέπει νὰ ᾖται ἐπιθυμητός, διότι τοῦτο δὲν εἶναι τὸ ἀληθὲς ζήτημα. Διὰ τὴν γεωργίαν καὶ ἡ ιδιοκτησία εἶναι, ὅχι ἀκριβῶς μεγαλῆτεραι, ἀλλὰ πλουσιώτεραι καὶ μᾶλλον πεφωτισμέναι ἐν Ἀγγλίᾳ ἢ ἐν Γαλλίᾳ; Ἰδοὺ τὸ ζήτημα, ὅπερ πρέπει ν' ἀναζητήσωμεν καὶ νὰ λύσωμεν.

δὲν εἶναι βεβαίως ὑπερβολικὴ, ἀλλ' οὔτε εἶναι ἀσυμβίβαστος μετὰ τοὺς ὁποίους μετεχειρίσθην ὅρους. Δὲν λέγω ὅτι ἔκτασις 500—1000 στρεμμάτων εἶναι συνήθως τὸ καλῆτερον, ἀλλ' εἶναι ὅ,τι συνηθέστερον ἀπαντᾷται καὶ φαίνεται ὡς ὁ μέσος ὅρος, πρὸς ὃν πλησιάζουσιν. Ὑπάρχουσιν ἀναμφιβόλως καὶ ἄλλαι αἰτίαι, ἐκτὸς ἐκείνων τῆς ιδίως γεωργίας, καίτοι αὗται εἰσὶν αἱ ἰσχυρώτεραι, δικαιολογοῦσαι τὴν μεσαίαν ἔκτασιν τῶν κτημάτων. Ἡ διανομὴ τῶν κεφαλαίων μεταξὺ τῶν ἐκμισθωτῶν εἶναι μία τῶν ἰσχυροτέρων, καὶ ἐπιμένω ν' ἀμφιβάλλω, ἐὰν ὑπάρχωσι καὶ ἐν αὐτῇ τῇ Ἀγγλίᾳ, ἐκμισθωταὶ ἀρκούντως πλούσιοι, ὥστε νὰ ἐπιληφθῶσι μετὰ φρονήσεως ἐκμεταλεύσεις 1500—2000 στρεμμάτων· τὰ κατὰ παράδοσιν γεγονότα, πολὺ εὐνοϊκώτερα ἢ ἡ θεωρία πρὸς τὴν μικρὰν καὶ μεσαίαν γεωργίαν, ἀντέστησαν μέχρι τοῦδε καὶ πιθανῶς θέλουσιν ἀντιστῆ ἀκόμη. Δὲν εἶμαι ἄλλως τε ἐντελῶς πεπεισμένος, ὅτι ἡ ἔκτασις αὕτη τῶν 1200—1600 εἶναι πραγματικῶς ἡ καλῆτέρα, καὶ μὲ ἀρκετὸν κεφάλαιον, πάλιν εἶναι μεγάλη· ἀλλὰ δὲν θέλω νὰ ἐγείρω ἐνταῦθα ζητήματα παντὸς εἶδους, ἅτινα ἀνάγονται εἰς τὸ ἀντικείμενον τοῦτο καὶ τὰ ὅποια ἤξιζον νὰ ἐξετασθῶσι λεπτομερέστερον. Ἐνόησα δὲ μόνον νὰ διαπραγματευθῶ ἐν πραγματικὸν περιστατικόν.